

“Yûsuf u Zelihâ”da Rivâyet Sıfat Fiil Ekleri

Hülya AYDIN*

Özet

Bu çalışmada, gramerciliğimizde genel olarak “belirsiz geçmiş zaman”, “-miş’li geçmiş zaman”, “duyulan geçmiş zaman”, “öğrenilen geçmiş zaman” veya “rivâyet geçmiş zaman” isimleriyle anılan rivâyet sıfat fiil eklerinin, 13.Yüzyıl Anadolu Türkçesi eserlerinden olan “Yûsuf u Zelîhâ” da tespiti söz konusudur. Tespit edilen ekler sıfat fiillerin görevleri göz önünde bulundularak belirlenmiş ve bu fonksiyonlar dahilinde, rivâyet üst fonksiyonun “ayıplama, övgü, diğerlerinden ayırma, olgu, tahmin, takdir, tasvir, tespit” gibi alt fonksiyonlarını içerdiği tespit edilmiştir.

Sıfat fiillerin alt fonksiyonlarını tespit etmek bir bakıma şiirde kullanılan söz sanatlarını tespit edip şiiri daha iyi anlayabilmeye benzer. Zira sıfat fiilin tamlayan- tamlanan (yardımcı unsur-asıl unsur) münasebetinde oluşturduğu alt fonksiyonlar bize eseri daha iyi yorumlayabilmemiz noktasında fayda sağlamaktadır. Eserde tespit edilen alt fonksiyonlar da cümlenin anlamından çok uzaklaşmadan cümle bağlamında ele alınmıştır. Dolayısıyla yoruma açık bir tarafı da olduğu söylenebilir.

Yine eserde tespit edilen alt fonksiyonlar göz önünde bulundurularak dönemin duygu ve düşünce yapısına ayna tutulmaya çalışılmış ve aktarım (rivâyet) cümlelerinde karşılaşılan alt fonksiyonların bir kısmının belirlenmesine olanak sağlamıştır.

Anahtar kelimeler: Rivâyet sıfat fiili, 13. yüzyıl Anadolu Türkçesi, belirsiz geçmiş zaman eki, -miş’li geçmiş zaman eki, zaman ekleri.

Narrated Adjective-Verb Suffixes in “Yûsuf ü Zelihâ”

Abstract

In this study, narrated adjective-verbs which are named "indefinite past time, past time with" –miş”, or narrated- past tense," "have been indefinited in the 13th century Anatolian Turkish in “Yûsuf u Zelîhâ”. These affixes which are defined have been considered with functions of adjective verbs. Within this functions, this suffixes also have some functions as “blame, compliment, separation from others , fact , doubt, Forecasting, Description, identified as”.

To identify sub-functions of adjectives verbs in a similar way to better account for detecting and poetry such arts as poetry. Because the genitive adjective, verb-determined (principal elements of auxiliary elements) we can better understand a work of relevance to us through sub-functions provides benefits to the point. Meaning of the sentence identified sub-functions are also discussed in the context of a sentence without departing from the meaning. So also said that there is one side open to interpretation.

Again, considering the sub-functions, tried to keep thinking mirrors the structure of feeling of the period, (rumor) has allowed determination of a portion of sub-functions encountered in sentences.

Key Words: Narrated adjective-verb, Thirteen century Anatolian Turkish, *indefinite past time, past time with* –miş”, *tenses*.

* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı YL öğrencisi, hulya_aydin@hotmail.com.tr.

Giriş

Sıfat fiillerin diltarce yapılan tanımı benzerlikler göstermekle birlikte özellikle sıfat fiillerin isimlendirilmeleri noktasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Farklı kaynaklarda sıfat fiillerin isimlendirilmelerine yönelik çeşitlilik söz konusudur.* Farklı terimlerin kullanımı ve bu terimlerin tercih edilme sebepleri Topçu'nun (2011) bildirisinde ayrıntılı şekilde görülebilir.

Terminolojik olarak farklı isimlendirilen sıfat fiillerin tanımları noktasında, ne olduklarına dair genel görüşlerden bazıları şöyledir.

Banguoğlu sıfat fiilleri, “*sıfat-fiil, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şeklidir. Zaman anlatımı taşımaları yönünden adfiillerden ayrılırlar. Sıfat-fiillerin hepsi lügatimizde sıfat ve ad olan pek çok kelime vermişlerdir. Donuk isim olarak zaman anlatımını kaybetmiş görünen bu fiil üremeleri sıfat-fiil isleyisine geçince ait oldukları zamanı belli ederler.*” (Banguoğlu, 2004: 422) diyerek tanımlar

Korkmaz sıfat-fiilleri, “*Sıfat-fiiller, bir yanlarıyla sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesnelere hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırılırlar.*” (Korkmaz, 2003: 909) açıklamasıyla özetler.

Sıfat fiillerin tanımları noktasında benzerlik gösteren görüşler, eklerin işlevleri noktasında da benzerlikler taşımaktadır. İşlevleri açısından, sıfat fiillerin üstlendikleri alt fonksiyonlar birbirine uygunluk gösterir.

Banguoğlu (2004) sıfat fiillerin taşıdıkları alt fonksiyonları hususunda zaman ifadesi taşımalarına vurgu yapar ve sıfat fiillerin ait oldukları zamanı bünyelerinde barındırdığını belirtir.

* *Kılın adı (kılın sanı)* (TDK 1934: 9) *Partisip* (Banguoğlu 1940: 46), (Ergin 1982: 333) *Ortaç* (TDK 1940: 70), (Deny 1941: 418),(TS 1979: 618), (TDK 1942: 300), (Emre1945: 46), (Saraç 1976: 938), (Gemalmaz 1978: 339), (Hengirmen 1999: 289), (TDK 1979: 618), (Gülensoy 1988: 111),(Gencan 2001: 415) *Sıfat fiil (sıfat-eylem)* (TDK 1942: 300) (Banguoğlu 1974: 420), (Gencan 1979:382), (Bilgegil 1982: 197), (Korkmaz 1992: 132) *Fiilsi* (Emre 1945: 46) *İsim-fiil* (Eraslan 1980: 3) (Topaloğlu 1989: 91), (karaağaç,2009:137)

Korkmaz da sıfat fiillerin alt fonksiyonları hususunda Banguoğlu ile benzer ifadeler kullanır. Sıfat fiilleri “*Fiil özellikleri dolayısıyla kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesnelere hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırılırlar.*” (Korkmaz, 2003: 909) cümlesiyle tanımlar.

Timurtaş (2005) sıfat fiilleri açıklarken partisiplerin fiillerin sıfat şekilleri olduğunu, isim gibi tasrif edildiğini belirtir. Partisipleri ifade ettikleri zamana göre, geçmiş zaman (mazi), muzari ve istikbâl partisipleri olmak üzere üç kısımda ele alır.

Hacıeminoğlu (2008) sıfat fiilleri, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şekli olduğunu tanımlar.(geçmiş günler, oturan adam, satılacak eşya). Zaman anlatımı taşımaları yönünden isim fiillerden ayrıldıklarını belirtir.Bu ekleri geçmiş zaman sıfat-fiilleri, geniş-zaman sıfat-fiilleri ve gelecek zaman sıfat-fiilleri başlıkları altında inceler.

Hatipoğlu da yine fiillerin alt fonksiyonunu oluşturan zaman mefhumu hususunda ekleri tek tek ele alarak sıfat fiil eklerinden bazılarını zaman anlamı atfeder. Örneğin çalışmamızda ele almış olduğumuz rivâyet sıfat fiil eklerinden “-miş” ekini, “*eylem kök ya da gövdelerinden sıfat görevinde kullanılan geçmiş zaman ortacı kurar: susamış(su-sa-mış) çocuk, yanmış(yan-mış) odun, olmamış (ol-ma-mış) meyve....*” (Hatipoğlu,1974:121) şeklinde açıklar.

Sıfat fiillerin, muhtevasında zaman mefhumu barındırmaları açısından, zaman eki/kipi olarak değerlendirildiği ve alt fonksiyonlar göz önünde bulundurularak yapılan bu değerlendirmelerde zaman zaman sıfat fiil eklerinin “-miş’li geçmiş zaman”, “rivâyet geçmiş zaman “veya “belirsiz geçmiş zaman “ isimleriyle bir zaman eki olarak addedildiği görülmektedir.

Ergin sıfat fiilleri ve zaman eklerini karşılaştırırken “*Bazı partisip ekleri şekil ve zaman ekleri ile menşe ve şekil bakımından ayırdırlar. Fakat bunları kullanışta kolayca anlayabiliriz. Mesela “geçmiş zaman”, “gelecek tren” sözlerinde geçmiş ve gelecek kelimeleri partisiptir. Buna mukabil “zaman geçmiş”, “tren gelecek” sözlerinde geçmiş ve gelecek kelimeleri fiildir. Çekimli fiildir.*” (Ergin,1985:334,335) tanımını uygun görür. Ergin bu açıklama ile bazı sıfat fiil eklerinin

şekil ve zaman ekleri ile menşe ve şekil bakımından aynı olduklarını söyler ve bir bakıma bu eklerin sesteş ekler olduğunu savunur. İşte Türk dili gramerciliği açısından zaman ekleri ve sıfat fiil eklerinin birbirine karıştırılması sorunu da bu açıklamaların doğrultusunda oluşur.

Gencan (2001) da Ergin'le paralellik gösteren bir açıklama ile sıfat fiillerin yüklem olarak kullanıldıklarını dolayısıyla zaman eki olabileceklerini belirtmiştir. Gencan sıfat fiillerin cümle içinde bilhassa görevlerine vurgu yapar ve varlıkları niteledikleri ya da belirttikleri için sıfat; özne, nesne, tümleç olarak yan önerme kurdukları için de eylem gibi sayılan sözcüklere sıfateylem dendiğini belirtir.

Sıfat fiil eklerinin zaman ekleri olarak alınması ve kullanılması hususu Türkçede zamanların basit ve birleşik zaman olarak ikiye ayrıldığı görüşünün yaygınlaşmasına da yol açmaktadır. Basit zaman kavramıyla ilgili isimlendirmede çeşitlilik olmamakla birlikte birleşik zaman kavramı dilciler tarafından farklı şekillerde isimlendirilmiş* ve farklı tanımlanmıştır. Birleşik zaman kavramıyla ilgili farklı isimlendirmelerin ve tanımların olması da zaman mefhumuyla ilgili farklı algıların ve çelişkili sonuçların oluşmasına sebep olmaktadır. Güler Gülsevin (1999) birleşik fiiller hususunda fiilin tek bir zamanda gerçekleştiğini dolayısıyla birleşik zaman teriminin yanlış bir kullanım olduğunu belirtmektedir. Bir fiilin birden çok zamanda gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır. Gülsevin, birleşik yapı olarak bahsedilen yapılarda birden çok zaman kavramı bulunmayıp, bu tür yapılarda eklerden birinin zaman değerininse kip (tarz) bildirdiğinden bahsetmiştir.

Uzun da (1998:113-125) bu hususta alışlagelmiş dilbilgisi anlayışının dışında “-miş” in cümle içinde kullanıldığı anlam göz önünde bulundurularak yalnız geçmiş zaman aktarmadığını “-miş”

* “Birleşik Zaman” (Korkmaz:1992-28); “Birleşik Zamanlı Fiiller” Ediskun (1988-195); “Bileşik Kipler” (Bilgegil:1982-271); “Bileşik Zamanlı Fiiller” (Demiray :1970-130); “İkincil Zaman Ardılları” (Adalı :1979, 48); “Bileşik Zamanlı Eylemler”, (Gencan :1979, 352.); “Fiillerin Birleşik Çekimi” {Ergin:1993, 302}; “Fiillerin Birleşik Çekimleri (Birleşik Zaman)” (Gülensoy:1995,186)

in rivâyet aktardığını ifade eder. Yine (-i)yor şekli üzerinden fiile gelen çeşitli ekleri de tartışan Uzun –DI’nın zaman aktardığını fakat (-I)yor’un zaman değil , sürme gibi bir görünüş aktardığını belirtmiştir.

Turan (1999) Uzun’un düşüncelerine katılmakla birlikte konunun çelişkili taraflarını daha detaylı bir şekilde ele alır. Birleşik zaman kavramının sebep olduğu bu algı karmaşasının giderilmesi noktasında zamanları bitimli/sona eren zaman ile devam eden/süren/bitimsiz zaman olarak ayırmanın daha doğru bir tasnif olduğunu belirtir. Bu bağlamda bitimsiz zamanlar olarak bahsedilen yapılar sıfat fiil kategorisini oluşturmaktadır. Yani rivâyet sıfat fiil olarak bahsettiğimiz yapı, rivâyet üst fonksiyonu yüklenmiş sıfat fiildir.

Bu yapıyı Zikri Turan örnekle şöyle açıklar “*O ev eskimiş bir evdir (<ev+dur-ur+ol,EAT) ya da “o eskimiş bir ev (<eB+er-ür+Ø+Ø) örneklerindeki yapıların sıfat fiil olarak değerlendirilmelerinde bir tereddüt görülmediğini fakat aynı yapının “o ev eskimiştir. (<eski-miş+ Ø+tir- Ø+Ø+ Ø)” ya da “o ev eskimiş (<eski-m,ış+ Ø+ Ø-Ø+ Ø+ Ø) sözüyle tamlanan görevini, anlam kategorisiyle birlikte karşılayan “bir ev” sözü kaldırılıp, tamlananı sadece görev kategorisinde karşılayan damga “Ø” morfemli bir şekilde karşımıza çıkınca, aynı ekin “-miş’li geçmiş zaman eki olarak değerlendirildiğini” (Turan: 2008,235-244) belirtmektedir.*

Turan bu açıklama ile geleneksel dilbilgisi anlayışında şekle dayalı bir anlayışla tasnif yapıldığı için Ø tamlananın görülmediğini ifade eder. Turan “*sıfat görevini ya telaffuz edilen bir tamlanana (eski-miş ev) ya da telaffuzde görülmeyen ama fonksiyonu korunan bir Ø tamlanana (eski-miş) karşı yapmaktadır. Yani ya tamlanan kelimeyi telaffuz ederken niteler veya tamlayan+tamlanan yandaş yapı ilişkisinden yararlanarak tamlanan kelimeyi sadece göreviyle işaretleyip anlam kategorisini gizleyerek algıyı, tamlayan fiilin anlamı üzerinde yoğunlaştırmayı hedefler: “eski-miş”. Bu sayede ‘siz eskimiş olduğuna dikkat edin, ev ya da başka bir şey orası o kadar önemli değil’ yollu bir mesajın iletilmesi amaçlanmaktadır.*” (Turan: age.:238) açıklaması ile konuyu ayrıntılı şekilde açıklar.

* 3.Ø şekli,Turan tarafından damga terimi ile adlandırılmakta olup, fonksiyonu korunan fakat telaffuzda görülmeyen ek ve kelimeler için kullanılmaktadır.

Topçu (2011) bilhassa Turan'ın görüş ve örneklerinden hareketle "rivâyet" in bir zaman eki olmadığını belirtir. Zaman ekinin rivâyet aktarmadığını, çünkü rivâyet in bitimsiz bir durum olduğunu belirterek konuyu özetler.

Biz de bu anlayış ışığında, 13. Yüzyıl Anadolu Türkçesi eserleri arasında yer alan "Yûsuf u Zelîhâ" da bulunan rivâyet *sıfat fiil eklerini* görevleri göz önünde bulundurularak tespit edip bunların alt fonksiyonlarını belirlemeye çalışacağız. Rivâyet sıfat fiil bir üst fonksiyon tanımı olup muhtevasında "ayıplama ,övgü, olgu, tahmin, takdir..." gibi alt fonksiyonları içerir.

Eserde tespit edilen sıfat fiillerin şekillerden ziyade görevleri dikkate alındığından eserde farklı şekillerde aynı fonksiyonu içeren ekler tespit edilmiştir. Öncelikle eser hakkında kısa bilgi verildikten sonra bu fonksiyonlar, Topçu'nun (2011) doktora tezinde yapılan tasnif kıstasları esas alınarak alt fonksiyonları belirtmek suretiyle gösterilecektir.

Yûsuf u Zelîhâ

Şeyyad Hamza'nın eseri olan 'Yûsuf u Zelîhâ' mesnevisinin tek nüshası, Raif Yelkenci nüshası olarak tanınmakta ve Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünde , 'Dasitan-ı Yûsuf u Zelîhâ adıyla yz A 301/2 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Nüshanın Arapça yazılan temennet kısmında müstensehin adı *Abdurrahim İbni Kasım* olup ve istinsah tarihi 952/1545'tir. Mesnevi tarzında yazılan eser "fa 'ilatün-fa 'ilatün-fa 'ilat" vezniyle yazılmıştır.

Eserin aslı Kur'an'daki Yusuf Kıssası'na dayanmaktadır. Mesnevinin istinsah tarihi oldukça geç olan tek nüshası Dehri Dilçin (1946) tarafından yayımlanmıştır.

Çalışmamızda eserle ilgili yapılan son çalışmalar olan Osman Yıldız'ın (2008) Yûsuf u Zelîhâ adlı çalışmasının metin bölümünden yararlanılmıştır.

"Yûsuf u Zelîhâ"da Rivâyet Sıfat Fiil Eki

Rivâyet sıfat fiil eki, ekleşme dizisi içinde asıl unsur yardımcı unsur münasebeti açısından tamlamaya çeşitli anlamlar ve fonksiyonlar katmaktadır. Bu tamlama unsurları göz önünde bulundurulduğunda rivâyet sıfat fiillerin çeşitli alt fonksiyonlar içerdiği tespit edilmiştir.

Rivâyet üst fonksiyonu çeşitli anlam ilişkileri bakımından adı geçen eserden "ayıplama, övgü, diğerlerinden ayırma , olgu, tahmin, tasvir, tespit" gibi alt fonksiyonları içermektedir. Zira sıfat görevli bir fiilimsinin bir tamlama unsuru oluşturması ve tamlama unsurunda da anlam açısından bir uygunluk olması gerekmektedir. Örneğin:

"Yûsuf eydür uşbu durur işünjüz

kul diyüben **şatmış-sız** kardaşunuz
(45a/1303)"

tamlayan-tamlanan unsur açıkça belirtildiğinde "**şatmış adamlarsınız** " yapısı oluşur. Bu yapının, sıfat fiillerin görevleri göz önünde bulundurulduğunda, tamlamaya kattığı anlam açısından ayıplamaya uygun düştüğü görülmektedir.

"uçmağdan bir taş getirür levni ak

incü gibi anı **yaratmışdı** hak (22a/615)"

"**yaratmış haktı**" tamlama bir bütün olarak ele alındığında yine Allahın yaratıcı vasfına övgü söz konusudur.

Eserde bulunan diğer rivâyet sıfat fiil ve alt fonksiyonları yukarıdaki açıklamalarda yer alan değerlendirmeler ışığında tasnif edilmiştir. Yapılar okunurken tamlanan-tamlayan unsurları göz önünde bulundurmalı ve belirlenen alt fonksiyonlar bu doğrultuda değerlendirilmelidir.

Rivâyet

-mİş

çün Yûsuf'ı yoğladılar devede

kaçmış ol kul [di]diler feryâd ide (9a/238)

eytdiler Zelîhâya **gelmiş** belâ

'âşık **olmuş** ol bir 'imrânî kula (20b/570)

ögüt **virmiş** Zelîhâya dönmiş girü

kaçımadun Zelîhâya anı görü (20b/572)

Rivâyet-Ayıplama

-mİş

Yūsuf eydür uşbu durur işiñüz
 ul diyüben **şatmış-sız** ardaşuñuz (45a/1303)

Rivâyet -Diğerlerinden Ayırma

-mİş

sult'ân-ımış añladum bildüm anı
 Mışra gel didi bulasın sen beni (13a/346)

ol kiři eydür **peygâmbir imiř** aşluñ
 sen şidd'ıksın abüldur du'âñ senüñ (14b/ 399)

Rivâyet-Olgı

-mİş

bir kitâbda **okımışdum** ben anı
 ârzüldum görmege dün gün seni (5b/120)

döndi eydür yişi **t'oğmış** genç oğlan
 nice söyler söylemez bilmez lisân (20a/554)

aznedâra buyurur var gör dañı
almış var mı anda mâlumdan dañı (14b/404)

şüretin görür aña kalur 'acab
 zı **yaratmış** dir beni ol ferd-Rab (7b/192)

benden görklü dir yaratmadı Çalap
 zı **yaratmış** dir beni ol ferd Rab (11a/292)

her birine tañrıdan bir bañşidi
 levh üzre böyle **yazılmış**-ıdı (12a/323)

yidi yıldan [kim] üç ay **almışdı**
 kim tañıl tañrıřı **tükenmişidi** (29b/838)

Yūsuf eydür nice düř **görmıřidi**,
 atası düşin nice **yormışdı** (34a/980)

ol **yazılmışdur** bitide bel-gülü
 ol bitidür bunlara gör ne ılı (44a/1273)

Andan okı sarâya gelsün anı
 Görün ol sarâyda **yazılmış** seni (17a/474)

Rivâyet-Övgü

-mİş

uçmağdan bir taş getirür levni a
 incü gibi anı **yaratmışdı** hak (22a/615)

anı gördi ol Yūsuf batdı t'aña
 Zı ki 'aşğ **virmişidi** Tañrı aña (31b/901)

bir perı kıızı **yaratmışdı** Çalap
 açan kılsa u'ayfer bunı t'aleb (32a/916)

Rivâyet-Tahmin

-mİş

okurken **bilmişidi** ol meger
 Yūsuf'uñ görkin Çalap aña öger (5a/110)

feryâd ider ol hoca bilüñ eger
 şuç **almış** var durur bund'a meger (9b/245)

eytdiler bir ulumuz vardı bizüm
 dinlenüz kim size **gelmiş** doğru sözüm (8a/206)

Yūsuf eydür **degmiř** ola devlete
 hem dañı Mışırdaki bol ni'mete (34a/983)

Yūsuf eydür **şatmışsız** bir oğlanı
 üç'aybı var diyü **yazmışsız** anı (44a/1277)

Yūsuf eydür **almıř-sız** etmegini
 girçek midür **ıkmış-sız** göñlegini (44b/1295)

Soñı dañı **göm-mişsiz** řu qoyu
şatı **dögmiş-siz** anı ölsün diyü (44b/1296)

bıraş-miş-siz anı şonra bir kıuyuya
kıul diyüben **şatmiş-siz** ĥarām yiye (4b/1302)

-İp

şapudan daşra iledür şor anı
řimdi **řoylupdur** anda Yūsuf teni (52a/1523)

Rivâyet – Takdir

-mİş

zi ki görklü **eylemiş-sin** sen bunı
illā bunda şotışar yok pes şanı (17b/488)

Rivâyet-Tasvir

-mİş

inanmazsañ bizlere bař t'onına
gör t'onın nice **bulaşmiş** şanına (6a/145)

gizlemiřken Yūsufi çıřardılar
hürmetini saşınur şorşar bular (8a/208)

şârlu kamu dërilür ol araya
Yūsuf **turmiř** sūrati beñzer aya (13b/371)

Kâfirlerde bir kâfir adı şeddâd
Kazmiş-ıdı ol kıuyuyı ibni 'Âd (5a/107)

Vurdılar anı **götürmişken** yëre
Ussı ġitdi turdılar kamu yöre yusuf u züleyha
(3b /69)

İki sūrât bir birin **kuçmiř**-durur
şöyle **kuçmiş** sanasın diri durur(17b/486)

barmağın ağızında **tutmiş** ısırı

tevbe kııl yarlığan yazuşdan dön[gi] girü
(19a/537)

ağlaşurlar her birisi t'amuda
t'utuşmişlar göynür ü döner oda (27b/786)

köşkler vire köşk içinde taht yüce
hem döşekler **döşenmiş** uçdan uca (28b/814)

söyler eydür şanı ol gözüm nürü
ölmüşidüm uşbu ġün oldum diri (38a/1104)

istediler dört yañadan t'ağılu
Ol **oturmiş** şabr üzre zarı kılu (9a/239)

eyde-lüm kıurt kıapdı Yūsufi ata
biz **t'ağılmişduş** geyige oķ ata (5b/131)

iledürler Yūsufi hem odağa
Yūsufuñ kıardaşları **çıķmiř**dı t'ağa (8a/204)

çünki Yūsuf ġirdi baķdı sarāya
iki sūrēt ġördi **ġelmiř** bir araya (17b/485)

ol ağacıñ budağı on bir idi
bir **kesilmiş** şamusından yig-idi (23b/672)

ol denizden ala çıķa anları
abbaķ ola ol **kararmış** tenleri (28a/802)

yüzlerinden artuķı **yanmiş** oda
yanma-miş yüzleri hiç ol t'âyfada (27a/764)

yine döndi ağladı zarı kılu
ġülmiřiken ilerü öñdin ulu(34b/ 998)

ögüt virmiş Zelĥāya **dönmiş** girü

kaķımaduñ Zelîhâya anı görü (20b/572)

-İp

bil-leri her birisininüz üzüölüp

ağlaşurlar bunlar anda **düzölüp**(27b/787)

Rivâyet-Tespit

-mİş

Ben dahı ‘iyâllerümnden **azmışam**

Gêce gündüz hasretinden **yanmışam** (6b/161)

Gördiler kim kâf<i>le **konmış** kuyuya

Yügrüşüben yête<r>ler ol araya (8a/205)

Haznedâr buyruk tutar varur aña

Hazne **tolmış** mâl-ıla batar taña (15a/405)

baķdı gördi gönlek ardından **yırtılmış**

ķu’ayfer bildi Zelîhâ **suçluymış** (20a/562)

ol yolu kendüye iş **ķılmıřıdı**

ol yolu hem Zelîhâ **t’uymışıdı** (30b/75)

bu ķapuya uğradı yolum benüm

ķapucı **bilmezimış** dilüm benüm (36a/1038)

de-ginmişdür oğluñ ulu devlete

ol **batılmışdur** ağırlık ni’mete (42a/1216)

eytdi ey Yūsuf esirgegil hâlüm

tîmar eyle **düşmişem** t’utğil elüm (31a/883)

suçum yokdur didi baña ağlayu

unutmışam bir yıl-dur ben anmayı (25b/ 721)

döndi Yūsuf söyledi Zelîhâya

çok emek **çekmiş-sin** uşbu sarāya (17b/487)

-İk

bu şıfatlu bellü ev eyle sen bil **ayıķ**

andan vara ol eve babam **bayıķ** (49b/1439)

-İp

bil-leri her birisininüz **üzölüp**

ağlaşurlar bunlar anda düzölüp(27b/787)

Rabden selām getürdi eydür aña

dahı altmış ay **ķalup-durur** saña (50b/1474)

Sonuç

1. 13. Yüzyıl Anadolu Türkçesi eserleri arasında yer alan “Yūsuf u Zelîhâ” adlı eserde tespit edilen rivâyet sıfat fiillerin “-mİş, -İp, -İk” şekilleriyle kullanımlarının mevcut olduğu belirlenmiştir.

-İp

“ķapudan daşra iledür ķor anı

Şimdi **ķoylupdur** anda Yūsuf teni (52a/1523)”

“Rabden selām getürdi eydür aña

dahı altmış ay **ķalup-durur** saña (50b/1474)”

“bil-leri her birisininüz **üzölüp**

ağlaşurlar bunlar anda **düzölüp**(27b/787)”

-İk

“bu şıfatlu bellü ev eyle sen bil **ayıķ**

andan vara ol eve babam **bayıķ** (49b/1439)” olarak tespit edilmiştir.

2. Eserde şekle bağlı olmaksızın aynı cümlede bile farklı alt fonksiyonlar görölmektedir.

“öğüt **virmış** Zelîhâya **dönmış** giriü

kaçkımaduñ Zeliḥāya anı görü (20b/572)”

“*virmiş*” sadece rivâyet üst fonksiyonunu içerirken, “*dönmiş*” rivâyet üst fonksiyonu bünyesinde tasvir alt fonksiyonunu içermektedir.

3. Eserde altmış iki beyitte rivâyet sıfat fiil olduğu tespit edilmiştir.

4. Rivâyet sıfat fiil muhtevasında aktarma barındırır ve aktarım cümlelerinde “tahmin, olgu, tasvir” gibi alt fonksiyonları kullanılma eğilimi görülür. Bu bağlamda aktarıcının cümleye yorumlarını katariken “*tespitlerini, şüphelerini, varsayımlarını....*” karışırması olasıdır. Eser de hikaye olduğu için aktarıcı, cümlelerinde sıfat fiilin alt fonksiyonlarından yararlanmıştır. Dolayısıyla eser, rivâyet sıfat fiilin zengin alt fonksiyonlarını içermektedir. Eserde bu alt fonksiyonlar “*ayıplama, diğerlerinden ayırma, övgü, olgu, tahmin, takdir, tasvir, tespit*” olarak belirlenmiştir.

5. Alt fonksiyonlar esas alındığında, “*olgu, tahmin, tasvir ve tespit*” alt fonksiyonlarının eserde daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Eserin bir hikaye olduğu göz önüne alındığında, aktarım cümlelerinde olgu, tahmin, tasvir ve tespit cümlelerinden yararlanmanın tabii bir durum olduğu söylenebilmektedir.

6. Yine alt fonksiyonlar esas alındığında, “*ayıplama ve takdir*” alt fonksiyonlarının diğer alt fonksiyonlarına göre daha az kullanıldığı tespit edilmiş ve bu durum eserin sahibi olan Şeyyad Hamza'nın şahsi görüş, duygu ve yorumlarına daha az verdiği kanısını doğurmuştur.

7. Eserin yazıldığı dönemin sosyo-kültürel yapısı, toplumun yaşayış ve duygu biçimleri göz önünde bulundurulduğunda Şeyyad Hamza'nın Kur'an 'da yer alan “*Yusuf Kıssası*”nı halka aktarma, bu kıssadan hareketle okuyuculara nasihat verme ve doğru yolu gösterme gibi bir amacı olduğu, bu sebeple aktarım cümlelerinde gereğinden fazla yorum yapmaktan ve şahsi görüş bildirmekten imtina ettiği bunun yerine söylenenleri tasvir ve tespit yoluyla okuyucuya aktarma yolunu seçtiği söylenebilir.

Kaynakça

- Adalı, O. (1979). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,48.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları,422.
- Bilgegil, K. (1982). *Türkçe Dilbilgisi*, 2. baskı, İstanbul: Dergah Yayınları,197-271.
- Demiray, K. (1970). “*Bileşik Zamanlı Fiiller, Temel Dilbilgisi*, İstanbul, 130.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, Maarif Vekâleti, 418.
- Dilçin, Dehri (1946). *Yusuf ve Zeliha*, Ankara: TDK.
- Ediskun, H. (1988). *Yeni Türk Dilbilgisi*, İstanbul, 195.
- Emre, Ahmet. C., (1945), Türk Dilbilgisi, TDK Yayınları, İstanbul,46.
- Eraslan, K. (1980). *Eski Türkçede İsim-Fiiller*, İÜEF, İstanbul,3
- Ergin, M. (1993). *Türk Dilbilgisi*, , 20. baskı, İstanbul:Bayrak Yayınları,302.
- Ergin, M. (1985). Türk Dil Bilgisi, , İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 334-335.
- Gemalmaz, E. (1978). *Türkmençe Metinler*, Atatürk Üniversitesi.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*, , 4. Baskı,Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları,352.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*, Ankara: Ayraç Yayınları, 415.
- Gülensoy, T. (1989). *Kütahya Yöresi ve Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK Yayınları, Ankara
- Gülensoy, T. (1995). *Türkçe El Kitabı, Bizim Gençlik Yayınları*, Kayseri,186.
- Gülsevin, G. (1999). *Türkiye Türkçesindeki Zaman ve Kip Çekimlerinde Birleşik Yapılar Üzerine*, VII. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, İstanbul.
- Gürbüz, F. *Fiilleri Sıfat-Fiil Yapan Ekler midir, Kullanım mı* TAED 44.
- Hacıeminoğlu, N. (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,163.

- Hatipoğlu, V. (1974). Türkçede Eklerin Kökeni, Türk Dili,121.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: EnginYayınevi, ,289.
- Karaağaç, G (2009). Türkçenin Söz Dizimi, İstanbul: Kesit Yayınları, ,137.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları, 909.
- Saraç, S. (1976). Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük I-II, Ankara: TDK Yayınları, 938.
- TDK, (1934). “*Gramer Islahatları*”, *Türk Dili*, Seri: 1, S.7., Ağustos, Ankara: TDK Yayınları, ,9.
- TDK, (1940). *Gramer (Kurambilim) Terimleri*, Türk Dili, Türkçe FransızcaBelleten, Seri: II, Ankara,70.
- TDK, (1942). *Felsefe ve Gramer Terimleri*, TDK Yayınları, İstanbul,300.
- TDK, (1979). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları, ,618.
- TDK, (1998). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları,.
- TDK, (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara:TDK Yayınları,
- Timurtaş, F. K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi*,.,Ankara: Akçağ Yayınları,154.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 91.
- Topçu, Ç. “Türkçede Fiilimsi Kategorisine Bağlı *Sıfat Fiillerin* Bir Sözlük Maddesi Olarak Ele Alınışı”, *III. Uluslar arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 16-18 Aralık 2010*, İzmir, Ocak 2011 İzmir, s. 862-871.
- Topçu, Ç. (2011). *Türkçede Sıfat Fiil Kategorisi*”,Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zikri TURAN,34.
- TS, (1979), TDK Yayınları, Ankara.
- Turan, Z. (2008). *Gösterme Sıfat Fiili*, Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Akçağ Yayınları, Ankara, 235-244.
- Turan, Z. (1999). ”*Türkçede Basit/Birleşik Çekim Ayırımıyla Sembolleşen Fiil Çekiminin Problemleri*”,*Journal of Turkish Studies*, Volume:30/III, 279-292.
- Yıldız, O. (2008). *Şeyyad Hamza, Yūsuf u Zelihā*, Ankara: Akçağ Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Although gerundials are generally derived from verbs, linguists describe them as structures that do not display all characteristics of verbs and carry out functions of names, adjectives, adverbs etc in a sentence. Similarly, verbal adjectives are described as gerundials that have assumed the function of an adjective and it is said that they are formed within the scope of certain suffixes. There are also similar opinions about functions of verbal adjectives and there are also similar opinions about their definitions as well. The opinion that verbal adjectives incorporate a meaning of time, as different from other gerundial suffixes is an opinion that is defended by many linguists. According to those who have adopted this opinion, verbal adjectives also incorporate the concepts of time in terms of past, present and future within their context. Well, the concept of incorporation of the concept of time of verbal adjectives within the context also bring along the problem of perception of verbal adjectives as a time suffix. And the problem of perception of verbal adjectives as a time suffix also bring along the opinion that tenses are divided into two in Turkish, namely as simple and compound tenses. On the other hand, the concept of compound tenses is one of the problematic concepts for our grammarians for many of our linguists both in terms of denomination and also in terms of definition. The concept of compound tenses has caused formation of different perception forms about time. Definition of compound tenses bring along the following questions: What is meant by compound tenses? Is integration of times meant? Is integration of times possible in the physical world? Or do compound tenses mean combination of suffixes determined as time suffixes that create a new time suffix and perception of a new time?

In our study, we placed emphasis on the opinions of linguists about what verbal adjectives are. After inclusion of theoretical opinions about verbal adjectives approached within the framework of a formalistic, we made an attempt to emphasize the structure of reported verbal adjectives, called with names such as *past perfect tense (pluperfect tense) or learned past tense or reported past tense*. Verbal adjectives, the infrastructures of which were queried from a theoretical approach, were determined within the scope of certain criterion in Yusuf u Zeliha, the work of Seyyad Hamza. We stated that the concept of reported verbal adjective refers to an upper function and also incorporates the following functions within its contents “*condemnation, praising, differentiating from others, concept, prediction, description, determination*” and we made an attempt to determine these lower functions in the work named Yusuf u Zeliha, which is a work of the 13th century Anatolian Turkish. It can also be concluded that Seyyad Hamza aimed to convey the “*Tale of Yusuf*” in the Koran to the people and acting with this tale aimed to give advice to the readers, to show them the right path and that within the scope of this aim, verbal adjectives provided numerous conveniences to the story teller. Since the reported verbal adjective is an upper function determined by taking into consideration the relation between determination and determinants, it is not possible to consider this structure in a manner that is independent from the sentence. Therefore, the functions determined were analyzed within the framework of relation of determination and determinants (auxiliary element – principal element) by taking as basis the sentence that the reported verbal adjective is used.

While new functions can be added to the lower functions determined within this framework, it should also be noted that the structures to be determined are also open to interpretation. Similarly, analysis of another work belonging to the Anatolia of the 13th century and determination of reported verbal adjectives used in those works, could also be the subject matter of another study.